

І. Готун, Т. Тишечко, О. Казимір, М. Гунь, М. Курзенков, М. Кублій

СТАЦІОНАРНЕ ВИВЧЕННЯ ПОСЕЛЕННЯ ЛІСНИКИ-КОЗИН

Північна експедиція у 2021 р. під час обстеження розташованої у межах поселення Лісники-Козин ділянки на вул. Ватутіна, 131, де було заплановане зведення житлового будинку, виявила археологічні матеріали¹ та на замовлення її власника провела науково-рятивні розкопки площі запроектованого будівництва. Дослідження здійснено згідно з відповідною угодою між замовником та Інститутом за організаційного і фінансового забезпечення з боку господаря².

На ділянці було зафіксовано перевідкритий у горішній частині оранкою і пошкоджений створенням забетонованого майданчика для автотехніки слабо насичений археологічним матеріалом культурний шар потужністю 0,3–0,8 м, утворений підстелем темно-сірим суглинком чорним гумусованим орним шаром потужністю 0,2–0,4 м, що перекривав у свою чергу світло-коричневий суглинок потужністю 0,07–0,40 м. В описаних напластуваннях були зібрані фрагменти ліпної кераміки тщинецького типу і трипільської культури, а також гончарної XVII–XVIII і XIX – початку XX ст. (рис. 1).

На місці майбутнього будівництва закладено зорієнтований боками за осями сторін світу з певним відхиленням проти стрілки годинника прямокутний депо витягнутий з півночі на південь розкоп завдовжки 14,8 м і завширшки 11,8 м. З урахуванням того, що згідно з проектом смуги вздовж довгих сторін біля південно-західного кута завдовжки 4,8 м та завширшки 1,2 м і біля північно-східного завдовжки 6,0 м та завширшки 0,4 м не від-

кривались, загальна досліджена у системі розкопу площа склала близько 138 м².

На зайнятій залишками забетонованого свого часу майданчика частині ділянки до фіксації вцілілих нашарувань дослідження здійснені у формі спостережень за земляними роботами, нижче і на всю глибину на решті території – із застосуванням практикованих на такій категорії пам'яток впродовж всього часу роботи експедиції методичних прийомів.

Як показали проведені розкопки, стратиграфічна ситуація практично аналогічна простежених під час попереднього обстеження ділянки: підстелений світло-коричневим, майже жовтим суглинком темно-сірий суглинок залягав на всій площі і на верхньому рівні містив пласт гумусованого чорного орного шару. На відміну від досить чіткої межі шару оранки, перехід верхнього пласта у нижній, а останнього у материк візуально виражений нечітко. Рівень залягання верхнього шару у різних частинах розкопу складав 0,1–0,62 м, у середньому цей показник становив 0,46 м, нижнього – коливався у межах 0,62–0,84 м, у середньому це число було близьким до 0,66 м. Материкова поверхня, переважно пласка з незначними перепадами, простежена на глибині 0,84 м від рівня сучасної. Знахідки у шарі, представлені в основному керамічним матеріалом, поширювались загалом рівномірно.

У простеженому на площі розкопу охарактеризованому шарі зібрано нечисленні уламки посуду різної культурно-хронологічної належності, шматки обгорілої глиняної обмазки, остеологічний матеріал, речові знахідки.

Ліпна кераміка представлена посудом тщинецького типу та трипільською категорії В і в одному випадку категорії С, у

Рис. 1. Кераміка з обстеження ділянки: 1, 5 – тщинецька культура; 2–4 – трипільська культура; 6 – модерний час (1–5 – фрагменти стінок і донець; 6 – уламок вінця)

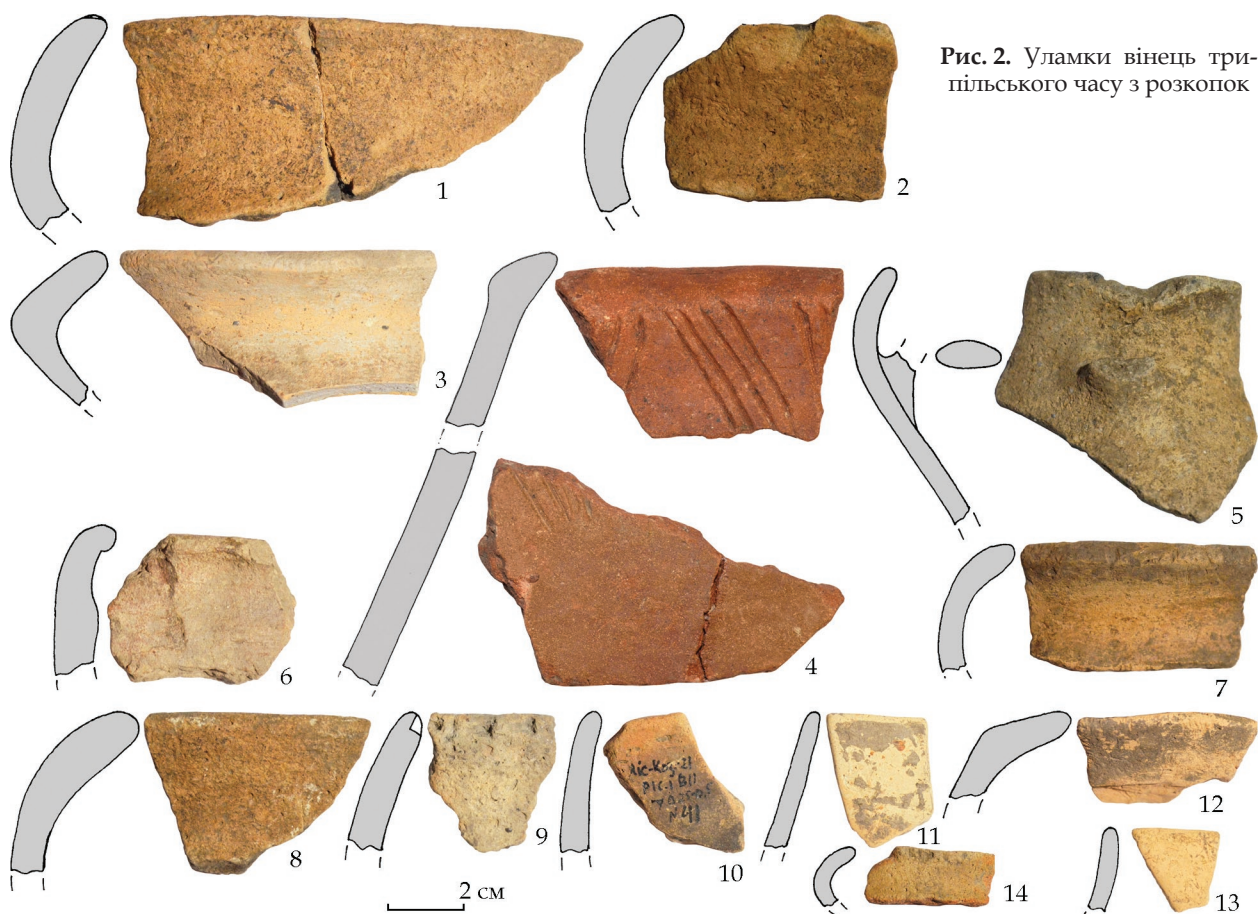

Рис. 2. Уламки вінець трипільського часу з розкопок

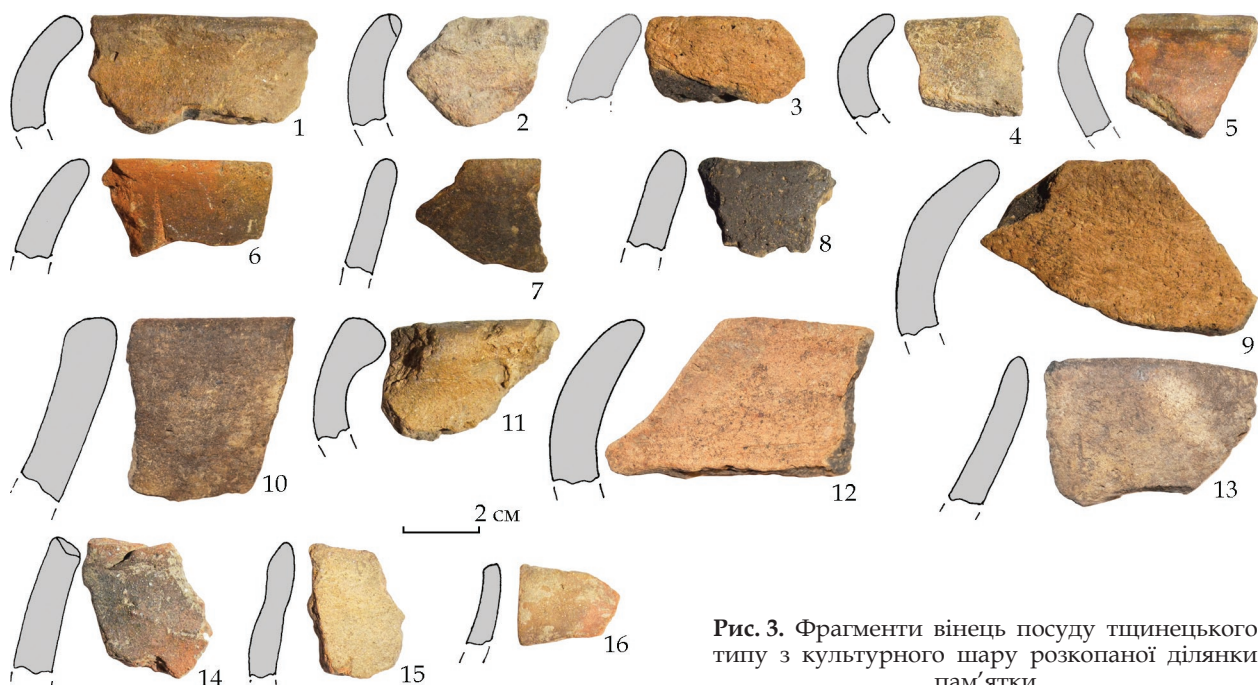

Рис. 3. Фрагменти вінець посуду тшинецького типу з культурного шару розкопаної ділянки пам'ятки

складі виробів указаної хронології траплялись уламки з лощінням та розчосами на поверхні, оздоблені наколами, циркульним орнаментом, прокресленими зсередини косими лініями, заціпами і косими насічками по вінцю. Тісто посуду тшинецького типу

рихле, переважно містить домішки піску та шамоту, інколи слюди, поверхня заглажена з обох боків, нерідко ангобована, здебільшого має ознаки нерівномірного випалу. Натомість тісто трипільської кераміки щільне, глина добре відмулена, рівномірно випале-

Рис. 4. Кераміка з ділянки: 1–3, 5–9 – трипільська культура; 4, 10–13 – тщи-
нецько-комарівська культура

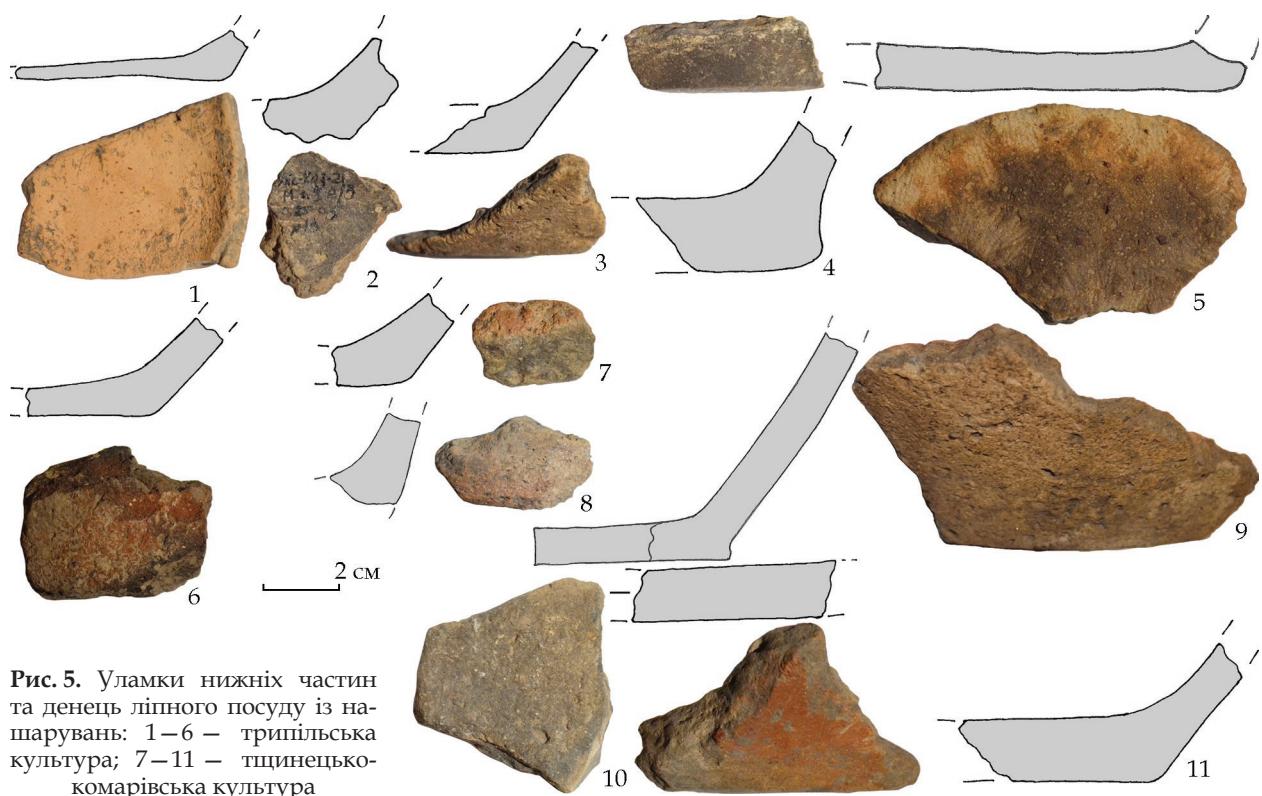

Рис. 5. Уламки нижніх частин
та донець ліпного посуду із на-
шарувань: 1–6 – трипільська
культура; 7–11 – тщи-
нецько-комарівська культура

Рис. 6. Неповний розвал нижньої частини горщика тщицецького типу з розкопок

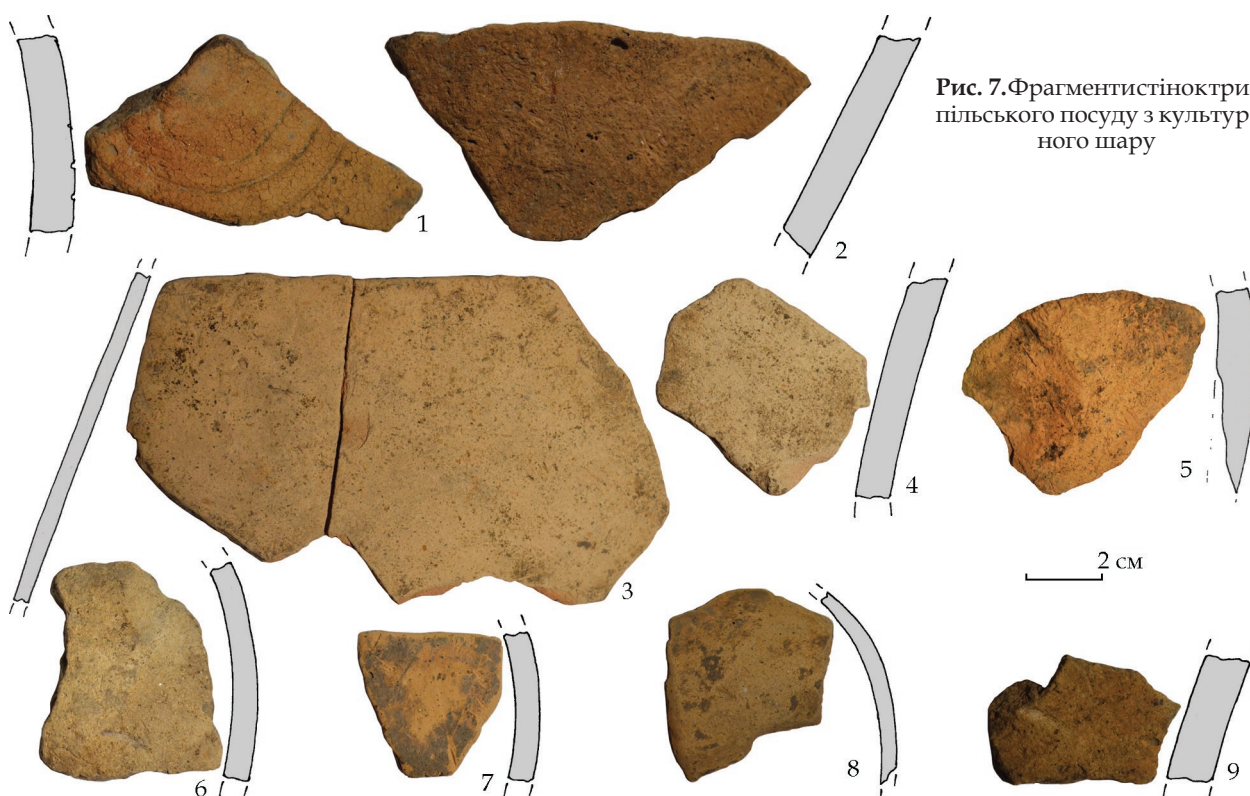

Рис. 7. Фрагменти стінок трипільського посуду з культурного шару

на, як домішки використано в основному пісок, у меншій кількості шамот. Показовий у складі колекції розвал товстостінної нижньої частини горщика тщицецького типу з підлощеною поверхнею. Крім горщиків, зафіксовані уламки мисок і мініатюрних посудин (рис. 2–10).

Гончарний посуд простеженої ще під час шурфування хронології репрезентований уламками стінок і донець, прикрашених рифленням та опискою вінець. Трапилось донець мініатюрної посудини, викликає зацікавлення розвал нижньої частини горщика зі світло-жовтою поливою на внутрішній поверхні. Поруч із керамі-

кою виявлено патинований уламок посудини з гутного скла коричневого кольору (рис. 11).

Речові знахідки представлені пісковиком точильним брусом, фрагментованим біконічним керамічним прясельцем із заглаженою поверхнею та домішками піску у тісті, пластиною із кольорового металу, кородованими залізними черешком, неатрибутованим виробом та цвяхами (рис. 12).

У результаті дослідження пам'ятки отримано 43 фрагменти кісток ссавців, із яких повністю ідентифікувати вдалося 42 і лише один залишився невизначеним.

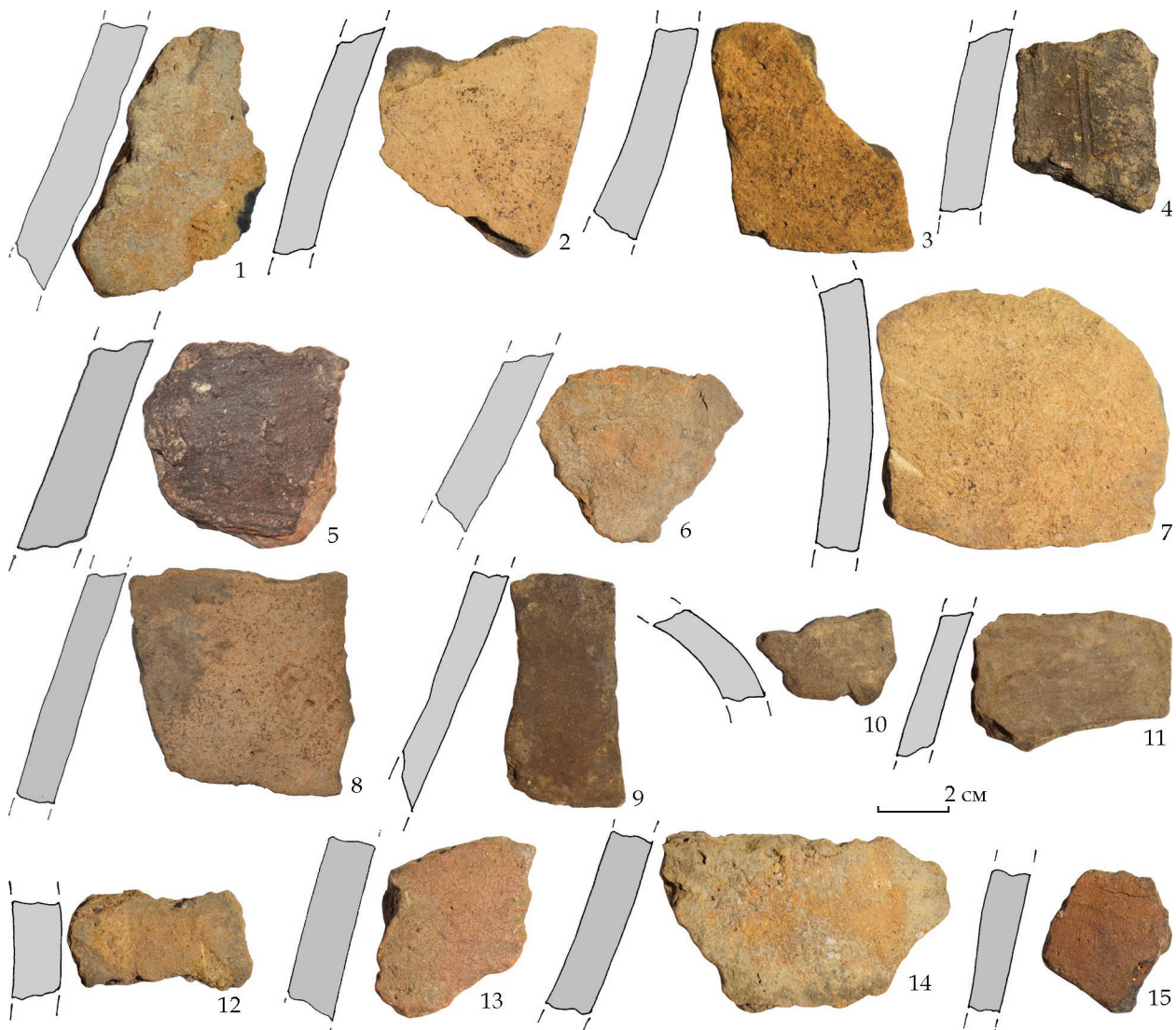

Рис. 8. Кераміка тщинецького типу із розкопок

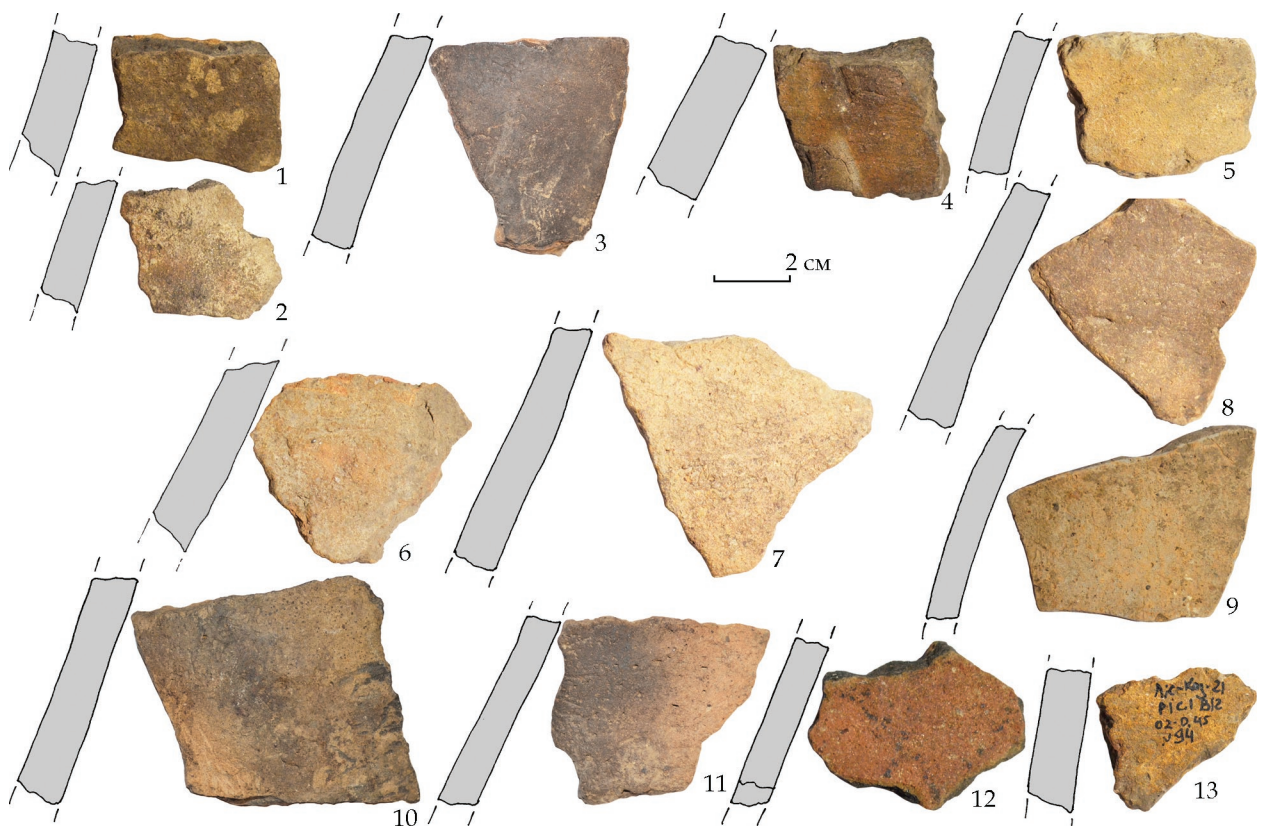

Рис. 9. Уламки стінок тщинецького посуду

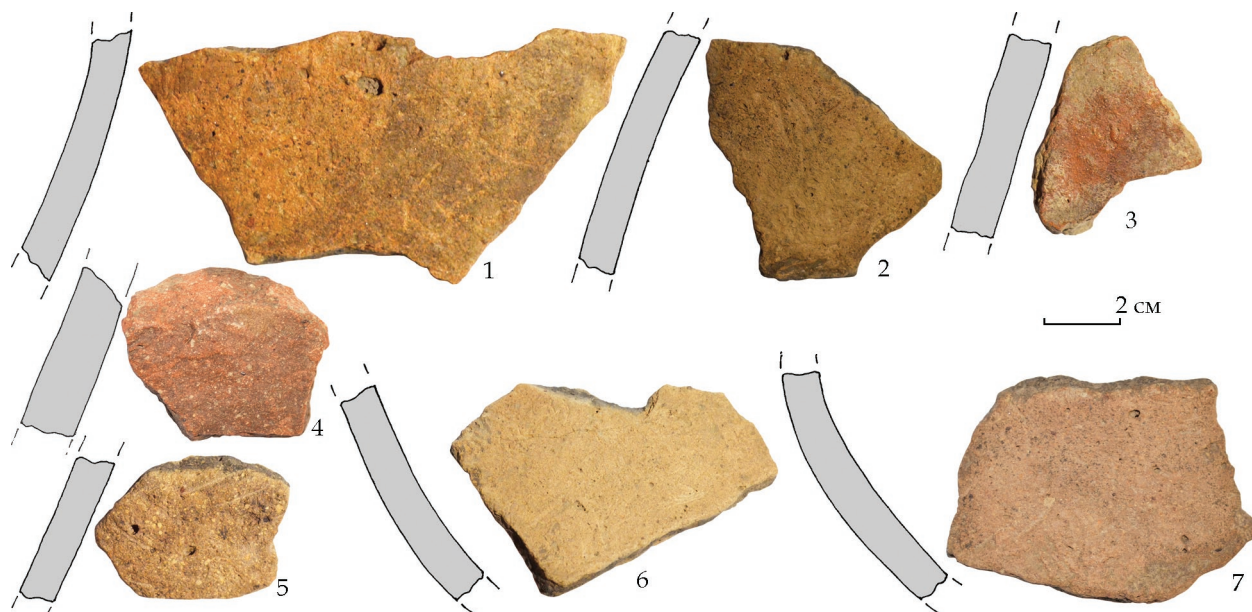

Рис. 10. Фрагменти ліпних посудин тщинецького типу із нашарувань

Рис. 11. Матеріал нового й новітнього часу з розкопок: 1–7, 9 – кераміка; 8 – частина стінки скляної посудини

Корові серед них належало три одиниці: зуб молоді тварини, I фаланга пальця і фрагмент лопатки із наявним слідом від розрубання. Останній вказує на ділення туші, а отже, кістки корови маркують кухонні відходи. Мінімумально вони належали одній особині.

Кісток дрібної рогатої худоби було дві: фрагментований атлант і уламок діафіза променевої кістки. Мінімумальне число особин – одна тварина. На основі знайдених кісток великої і дрібної рогатої худоби будь-які висновки про породні дані неможливі.

Кісток свині було найбільше – 23 фрагменти. Ймовірно, вони належали одній осо-

бині і представляють усі анатомічні частини туші. За двома таранними кістками вдалося встановити висоту в загривку – 66,6 і 66,9 см. Оскільки одна із них була лівою, а інша – правою і показники висоти у загривку дуже близькі, можна припустити, що обидві належали одній особині. Стан приростання епіфізів свідчить, що тварина була молодшою 2 років.

Також знайдено 13 фрагментів кісток kota, які належали одній молодій особині.

Дика фауна представлена кабаном, від якого виявлено єдину п'ясткову кістку.

На жаль, такої кількості кісток замало для того, щоб робити висновки про склад ста-

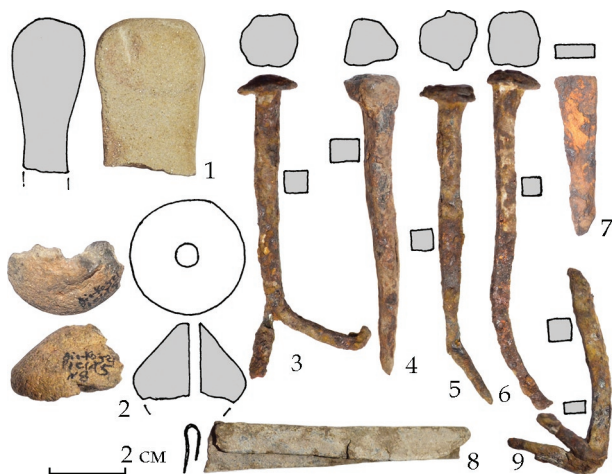

Рис. 12. Речові знахідки з ділянки: 1 — фрагменти бруска для гостріння; 2 — керамічне прясельце; 3 — 6 — залізні цвяхи; 7 — черешок; 8 — пластина з кольорового металу; 9 — уламок неатрибутованого виробу

да чи давати інші характеристики, а втім, зібрані матеріали слугують цінним джерелом щодо вивчення розвитку тваринництва й мисливства регіону.

Після зачистки поверхні материка на розкритій площі виявлено розташований біля південного краю розкопу об'єкт. Пляма його заповнення мала округло-овальну форму, виділялась на світлому тлі темним забарвленням гумусованого суглинного заповнення, розміри споруди вздовж меридіональної осі становили 0,64 м, вздовж широтної — 0,7 м. Заглиблена на 0,25 м від рівня фіксації введена у материк частина мала лінзоподібний профіль і характеризувалась заповненням, аналогічним простеженому на рівні виявлення і позбавленим керамічного чи речового матеріалу.

Вивчена частина пункту не належить до найбільш наукомістких ділянок пам'ятки, однак вона утримувала доволі суттєві дані про поселення, вкрите сучасною досить густою приватною забудовою і, головне, отримана інформація стосувалась уже зниклих соціумів, що *a priori* дозволяє вважати її цінною для науки. Не менш важливим постає і прикладний результат цих досліджень: законослухняні громадяни отримали право звести будинок, отримавши висновок, що ІА НАН України у межах своєї компетенції не має заперечень проти використання повністю вивченої ділянки для проведення будівельних робіт, оскільки, відповідно до ст. 15 Закону України «Про охорону культурної спадщини», пам'ятка археології вилучається з Реєстру, якщо вона «невиражена в наземних обсягових формах, досліджена на всій площі і по всій глибині культурного шару і при цьому не виявлено об'єктів культурної спадщини, які підлягають консервації або музеєфікації на місці та подальшому використанню» і, відтак, повністю вивчена ділянка пам'ятки перестає бути предметом охорони; решта території у випадку здійснення земляних, шляхових, будівельних робіт та прокладання мереж і комунікацій ще підлягає подальшому вивченню; крім того, згідно ч. 1 ст. 36 Закону України «Про охорону культурної спадщини», якщо під час проведення будь-яких земляних робіт буде виявлено знахідку археологічного або історичного характеру, виконавець зобов'язаний зупинити їх подальше ведення і протягом однієї доби повідомити про це відповідний орган охорони культурної спадщини, на території якого проводяться земляні роботи.

В. Івакін, В. Баранов, Д. Дяченко, В. Гнера

АРХЕОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОБЛИЗУ с. ОСТРІВ У ПОРОССІ В 2021 р.

У травні—вересні 2021 р. загін Архитектурно-археологічної експедиції ІА НАН України продовжив стаціонарні дослідження західнобалтського могильника та багатошарового поселення Острів у Пороссі (рис. 1).

Пам'ятка займає край борової тераси правого берега р. Рось, розташована між селами Острів та Пугачівка Білоцерківського р-ну Київської обл. Топографічно ділянка пам'ятки

є слабохвилястою рівниною, поверхня та схил на північний захід від неї — частина правобережного плато р. Рось. Подекуди спостережені локальні блюдцеподібні пониження діаметром 50—100 м. Тераса спланована багаторічною оранкою, у давнину ландшафт могильника був строкатішим.

Загальна площа досліджень у 2021 р. склала 667 м². Вдалось зафіксувати 16 поховальних